

S. Hier. **¶** interrogative explicuit; unde v. 16 « *in profundissimum infernum descended omnia mea; putasne saltem ibi erit requies mihi?* » — verba sunt gementis et limbi mortisque requiem expertentis, sed nihilominus conditionem illam umbratilem nonnihil extimescentis (cf. 10, 21, 22; 14, 21, 22), quem timorem optime interrogatio illa dubitantis quasi et titubantis exprimit. Nam quod de sepulchro aliqui exponunt (*S. Thom. Cod. Mar. Men.*), minime placet, cum verba ipsa nimis clare *limbum* oltrudant (cf. *S. Greg. Br. Rup. Pin. Cord. Tir. W.*), et *School* nunquam sepulchrum significet¹. Iobus, quamvis 16, 18-20 praeclarum suam in Deum spem asseruerit eamque denuo precibus (17, 3) declaraverit, tamen nullam hisce in terris collapsae fortunae restitutionem corporisque sanitatem sperat. Ita quidem animum pandit religione et pietate quam maxime insignem. Nam Deo^{*} nuntium non modo non remittit, sed firmam eius fidem retinet, cum tamen ea quae ardentissime exoptat ab eodem Deo sibi denegari censeat. Ita demum victoriam reportat gloriosam de Satan, qui lobum beneficiorum tantum gratia Deo servire calumniatus erat. Servit Deo fidemque et religionem colit propter Deum. Quod ut elueat, sacer anchor lobum toties inducit amicos eorumque promissiones temporales repellentem. Est Deo fidelis, quamvis hisce in terris nihil iam sperari posse censeat.

scit»; vel si malueris de lobi spe esse sermonem, tum ait, omnem expectationem aliud non spectare nisi limbum, nisi mortem.

4. Nam ea vox in V. T. quatenus prostata in textu hebr. 65 vicibus occurrit (cf. *Furst C. p. 1088*) inter quos locos multi sunt, qui sepulchri notionem prorsus excludunt, nullus qui illam postuleat, neque Ex. 32, 27 si conferatur cum v. 21, neque Ex. 31, 45, 16 si conferatur cum v. 17.

II. DISCEPTATIO CUM BALDAD. Cap. 18, 19.

1. SERMO A BALDAD HABITUS CAP. 18.

Arg. — Verba futilea esse proleta declamat; quaerit, censcatne lobus propter se leges aeternas mutari? has vero in eo consistere, ut impius misere interest (16, 1-6); eam ruinam late prosequitur: certo evanescere illius prosperitatem, miseriam subito, inopinato ita adesse, ut effugere nullatenus possit; eum fame, morbo, morte denuo puniri (16, 7-14). Immo ne morte quidem illam cessare maledictionem; serpere scilicet illam in impii domum, familiam, omnemque memoriam; omnia exciscendi, ita ut omnes propter maledictionis atrocitatem obstupescant (16, 13-21).

Tria notanda sunt ut disceptationis *progressus* appareat: *a)* cum Eliphaz concederit, impiorum punitionem esse non semper adeo manifestam, sed conscientiae animique terroribus impium flagellari contendenterit. Baldad ad priorem propositionem regressus impium manifesta ruina semper interimi denuo affirmat; *b)* haec sententiae repetitione, qua lobis sortem clare describit, eo magis lobis patientiam¹ exercet, quo molestius est, ab adversario sententiam iam refutatam denuo spretis argumentis propugnari; *c)* Baldad in universum proponit, quod iam cp. 8 disseruit; at impii supplicia accuratius et gravius et magis ad horrem excitandum describit, atque ullam de lobo spem se fovere iam penitus negat.

a) Lege stabili impium interire 18,1-6.

Disceptationem *abesraaBds'rlaed* censet; minime enim cum Eliphaz ab eo recedendum, quod prius assertum fuit, impium manifesta semper ruina plecti; unde interlocutores reprehendit v. 2 « *Usque ad quem*

1. Bene *S. Greg.* nota: « *amicos quasi consolantes (Satan) adduxit et tamen eorum mentes in asperitatem increpationis excitavit, quatenus omni, cuius patientiam flagella non vicerant, inter flagella saetam aspera verba supererant. Sed inniciens calide insidiis fraudem quam contra sanctum virum paraverat, perfidus, quia sancto viro quoq[ue] occasione perdillios intulit, tot causas victoriae ministrai. Contra tormenta quippe patientiam, contra verba sapientiam tenit, quia et dolores verberum aequanimitate sustinuit et stultitiam male studentium sapienter frenavit.* »

finem verba iactabitis? intelligite prius et sic loquamur »; — cum v. 3 solum Iobum alloquatur, hic non ad Iobum unum (ut *Pin. Mar. Gord.* volunt) fieri sermonem constat; sed ad quos? volunt ad Iobum per ironiam: quoniam tu unus in sententia tua instar omnium nostrum haberi vis, esto sane, sis instar multorum (cf. 12, 2; *Malv.*); vel fieri ad Iobum et eos qui simili sententia sint (*Hirz. W. P.*); vel ad eos simul ex circumfusa turba, qui Iobi patronos et fautores se signis et approbatione editis prodiisset (*Vav.*); sed optimum est, ad Iobum et Eliphaz referre sermonem (*Cord. Sanct. Hirz.*), qui interlocutores sunt et quorum sententias Baldad revera impugnat¹. Cernit Baldad in antecedentibus inanem verbositatem, unde ad veram i. e. suam sapientiam interlocutores revocat, atque acriter reprehendit, quia a vero tramite aberrantes doctrinam ab ipso expositam neglexerint; v. 3 « *quare reputati sumus ut iumenta et sordiuinus coram vobis* »? — quam maxime Iobum spectat (cf. 17, 4, 10) i. e. stulti et viles et impuri habiti sumus (cf. 12, 7; 13, 12; 16, 2, 3, 21)²?

Dein insolentiam et arrogantiā Iobi vellicat, v. 4 « *qui perdis animam tuam in furore tuo, numquid propter te derelinguetur terra et transferentur rupes de loco suo?* »? — i. e. impotenti animo in te psum furis, te discerpis (hebr.), tibi ipsi es horror et tamen adeo superbe loqueris? num de tua morte vel vita ita est curandum quasi extincto orbis redderetur vacuus? numquid propter tua lamenta Deus providentiae sua cursum mutabit, vel quae immota sunt quasi rupe leges iam non valebunt? Sunt qui utrumque versus membrum de legum aeternarum immutabilitate explicit (*S. Thom. Malv. Men. Ros. W. Hirz. Del. Zsch.*), sed placuit cum *Pin. Vav. Mar.* distinctum utriusque sensum exprimere. Nam 1° apte ad verba et ad reprehensionem fit interrogatio: numquid te oppresso terra erit vacua? 2° difficile intelligitur, quomodo *terram derelinqui* proponatur tamquam exemplum ordinis divini mutati; est certe exemplum pro hac re non valde obvium³.

1. Unde B. haud bene asserit, pluralem secundae personae esse prorsus intolerabilēm. Effertur etiam a *Chald.* et *Syro*.

Vox **תְּבִזָּה** a plerisque = **תְּבִזָּה** fines explicatur (iam a LXX et *vulg.* — *Syr. obstaculum, Chald. vices*); quidam recentiores ex arabico interpretantur: *quandiu valens laqueos tendere acupari verba, i. e. futilia verba venari et loquacitate uti* (cf. *Hirz. Del. Hirz.*)? *Verbo iactare* idem dicit.

2. Duplarem interpretationem **תְּבִזָּה** iam commemorant *Pin. Malv.* etc., vel a **תְּבִזָּה**

= **תְּבִזָּה** = obstruti, obtusi sumus; vel = **תְּבִזָּה** = immundi; prius parallelismo, posterius vero et usq. (Lev. 11, 43) et versione *syr.* et *lat.* commendatur; insuper magis est nervosum et ad annum Baldad iratum factum natumque. Bene *Ol.*: « *Sau- chasorius tyrannus loquitur* ».

3. Habent LXX et *vtl. lat.*: « *quid enim, si tu mortuus fueris, sub coelo non habita- bilitur, aut subvertentur montes a fundamentis?* »?

Quaenam leges Iobo frustra contrahente permaneant immota, docet v. 5 « *nomine lux impii extinguetur, nec splendebit flamma ignis eius* »? — hebr. **בְּ** cum emphasi *attamen*; impii felicitas etsi sit grandis et celebris, longe lateque coruseans (*flamma ignis*), qualis Iobi fuit, certo certius concidet. Idem denuo inculcat v. 6 « *lux obtemperescet in tabernaculo eius et lucerna, quae super eum est, extinguetur* »; — i. e. prosperitas, quae in domo eius et familia erat, quae sicut lampas pendula ipsum collustrabat, tenebris calamitatum obruerat. *Lucus nomine prosperitatem, opes et quidquid splendorem* habet, intelligit; quidam, lucem consilii et providentiae ». *Vav.*

b) *Impii ruinam esse multiplicem 18, 7-14.*

Impii ruinam latius et quasi per gradus nunc describit; multiplicem enim modo contingit. Varia primum obiciuntur impedimenta operationis et conatus; immo quod utile exegitatum est, fit damnosum (*S. Thom.*); ita v. 7 « *Arctabuntur gressus virtutis eius et praecipitabit eum consilium suum* »; — i. e. antea securē ac superbe incessit; « *arcatae gressus* est reprimere, compescere, praepedire, sicut e contrario dilatare gressus est expedire, prosperare, conatum progressumque rerum bene cedentium adiuvare, promovere. *Gressus virtutis* idem est atque conatus robusti, nervosi. Iam vero *consilio suo praecipi- pitari eleganter dicuntur*, qui suo conatu mortem et calamitatem sibi conflant, suo, ut aiunt, gladio ingulantur » *Cord.* Et tale fortunae impedimentum et consiliū inopia obtinget (uti Iobo) insperato; id v. 8 « *immissit enim in rete pedes suoi et in maculis eius ambulat* »; — rete absconditur in via; unde eo inopinato implicatur et subito se deprehensum sentit, et ut fit, quo magis se extricare nifit, eo arctius constringitur. Necesse est autem eum capi, quia via impii est sicut ambulantis in *maculis* i. e. incedentis super intervalla, oculos, cancellos retium, quibus via est obducta; ita *maculas* dici latine, vide veterum (*Varronis, Marc. Nonii, Cic. Virg.*) locos apud *Cord. Malv.* Idem *Prov. 5, 22 iniquitates suae capiunt impium et funibus peccatorum suorum constringuntur*. In hebr. *quia milititus in rete per pedes suoi et super implexa (intricata, rete) ambulat*. Impius in via retibus et laqueis obsita incedens non potest non capi; tali necessitate culpam sequitur ruina. Id inculcat cum verbositate v. 9 in hebr. *apprehendet calcem eius laqueus, instringet eum nexus*; ita recentiores **תְּבִזָּה** ex arabico interpretantur, *nodus fortis*; veteres (*LXX, Syr. Hier.*)⁴ legebant

1. Eliam *Syrus תְּבִזָּה*; *Chald. בְּ* confidentes; in versione arabica *laquei תְּבִזָּה* inva- lident adversus eum.

(vel saltem vertunt) **πνεοτι** sittentes; unde *vulg.* v. 9 « *tenebatur planta illius laqueo et exardescet contra eum sitis* »; — LXX **καταχθωσαν επ' αυτον διφορτες**, i.e. sitibundi, qui sanguinem sitiunt vel praedam, praedones (*Cord. Sa. Mar. Men. Vav.*), vel ipsa eius malesuada concepientis eum magis magisque in interitum protrudit eumque excruciat (cf. *S. Thom. Pin. Tir.*).

Exaggerat impium nullo pacto posse evadere, eum corrue, innodari subito, inopinato; v. 10 « *abscondita est in terra pedica eius et decipula illius supra semitam* »; — i. e. non poterit illa se arte vel astutia tutari. Bene adnotat *Pin.* laqueo ignorato casum reddi et tristorem, cum sit repentinus et periculosior, et molestiore, cum insidiarum auctor ignoretur; abscondi autem decipulam in semita i. e. in ipsis vitae actionibus et trita consuetudine vivendi; capi illos *intra semitam* i. e. dum sua lucra et voluptates consequentur.

Immo auget sermonem. Pericula enim non quasi *expectant* tamquam laqueus, donec impius accedit, sed undique terrores in eum irruunt, eum venantur, persequuntur, exturbant. Ita v. 11 « *undique terrebunt eum formidines et involvent pedes eius* »; — in hebr. et *fugant eum* (exturbant eum) *ad pedes eius* i. e. ubicumque pedem figit, fugientis scil. et vagabundi vestigis ubique insistunt persequendo reum (*Malv.*). *Talibus* conturbationibus impium circumagi et cingi vult Baldad, non solum *conscientiae animique* terroribus (quos Eliphaz explicit 15, 20-24 solos, vel saltem videri poterat explicuisse), verum ipsis reum periculis undique verissime prementibus. Id enim Baldad vult, impium *ne specie quidem externa* prosperare degere.

Iam periculorum et calamitatum irruentium exempla profert; v. 12 « *attenuetur fame robur eius et inedia invadat costas illius* »; — versio *vulg.* aptum sermonis progressum exhibet¹; delineatis enim *generatim* calamitatis (a v. 7-11) iam ipsius impii ruinae *propterea* profert. Id subsequentibus quoque fit (v. 13, 14), ita quidem, ut impius morbo plane exesus ac devoratus ac violenta morte abreptus non sine horrore proponatur.

Haec rerum consecutio apta et facilis etiam in textu hebr. agnoscit potest: *erit famelicum* (exhaustum, enervatum, debile) *robur eius et extitum paratum ad latus eius* (cf. *Mar. Cod. Mal. Ros. W. Zsch.*) **την** enim, vel scriptio plena **την** est *robur eius* cf. v. 7; arbitrio aliqui **την** volunt esse contractum ex **την** = extitum, *pernicias* (*pernicias eius esuriens* est i. e. eum gesit devorare; ita *Del. Hirz. Hirz. Le Hir.*

¹. Melius retineretur idem tempus in textu lat. quod consue in usu erat; de **την** cum significacione futuri cf. 24, 14 hebr.

sed quare **την** non in nativa sua significatio sit retinendum, nulla ratio appetit, immo debet retineri, nam *pernicias eius esurit* est metaphoram plana inaudita et ridicula. In altero membro S. *Hir.* vocem significatio latioris **την** proper parallelismus apte ad *inedium* contraxit¹. Etiam vox **την** non eodem modo ab omnibus accipitur; est quidem *costa την* Gen 2, 22, *latus* 3 Reg. 6, 8; *sim. την*; at **την** in Ps. 35, 40; 38, 18 (hebr. et Ier. 20, 10?) notionem *casus, ruinæ* (in *vulg. flagella*) præ se fert; unde explicant: *pernicias est parata ad titubationem (casum) eius*, i. e. ut eum præcipitet (*Del. Hirz. Hirz.*); ali: priorem significacionem retinent (*Ros. W. Zsch. P. Le Hir.*), idque merito; nam quod perditio eius casum molitur, non indigit explanatione, quid enim aliud machinari censenda est? sed quod perditio fixa sit et firmata lateri eius, cum eo vinculo indissolubili iuncta, hoc ad sermonis vim et rerum seriem apollissime referuntur.

Painis mentione facta perrgit v. 13 in hebr. *decorat ramos* (membra) *critis eius, decorat ramos eius (membra) primogenitus mortis* (cf. *Mar. Matr. Pin. W. Del. Hirz. W. P. Renon.*) dicuntur enim apud Arabes morbi « *filii mortis* »; primogenitus est proin illi morbus, qui celeris praestantior est, feralior, funestior; quare ipsa *elephantiasis* iure ita vocatur (cf. *W. Del. Hirz. P.*); *fame Cord. et Hirz.* intelligi volunt; sed cum *fame* iam v. 12 inveniamus, sermonis progressus aque ac verborum pondus priorem interpretationem iure exigere videntur.

Alterum eiusdem rei exemplum est v. 13 « *devoret pulchritudinem critis eius, consumat brachia illius primogenita mors* »; — notat *Mar.*: « *ramis ornatur arbor; si hene pro ramis Hirz. substituit pulchritudinem* »; melius *Pin.* ramos vel partes critis assumi ait esse idem ac universam cutem exsugti, corrugati, aduri; proinde devorari florem, vigorem, *pulchritudinem* critis; est enim, ut idem ex Tullio subdit, pulchritudo corporis « *quoadam apta figura membrorum cum coloris quadam suavitate* ». *Primogenita mors* alius est *diaholus* (*exp. in. Phil. Br.*); sed parum apte, tum si verba tum si loquentem consideraveris; alius ita vocatur *mors*, quia inter omnia mala principatum tenet quasi iure primogeniture; est enim quasi primogenita peccati filia et princeps et omnia mala ei tamquam famulae principi famulantur et viam sternunt (*Tir. Sa.*); vera quidem haec, sed dubito, num *ad loquentem mentem exacta* sint. Alius est mors tempestiva, naturalis actatis finem praeveniens (*S. Thom. Vav.*); optimè mors ceteris acer-

¹. Optime enim novit *Hirz.* latam vocis notionem; illam quippe veritatem modo *perditio* (Job 21, 30; 31, 3; Dent. 32, 35; Prov. 6, 15; 24, 22; Ier. 18, 17; 49, 8), modo *interitus* (Prov. 1, 26; 27; Ier. 49, 32), modo *ruina* (Prov. 17, 5; Abd. v. 13), modo *afflictio* (2 Reg. 22, 19; Prov. 27, 10; Ez. 35, 5), tum *interfectio* (Ier. 36, 21), tum *rustitas* (Abd. 13).

bior, funestior (*Pin. Men. Gord.* « ratio primogeniti auget vim mali »; cf. Is. 14, 30 *primogeniti pauperum*, i. e. pauperrimi).

Postquam acerbissimus morbus, tamquam mortis filius primogenitus corpus eius et membra exederit, depaverit (— ad Iobi conditionem clare, ideoque acerbe alludit; cf. 16, 8. 15; 17, 7 —), iam ipsam mortem funesta violentia insignem describit in hebr. v. 14 *excedetur a tabernaculo suo* (quod erat) *fiducia eius et adducatur eum* (gradus eum faciunt) *ad regem terrorum* i. e. medie vita abripitur, subito ex tabernaculo suo, in quo spem ac fiduciam collocabat quasi firmiter stabilito, *arellitur vi*, subito, prae natura abripitur et morti, regi terrorum, inferno horroribus pleno (10, 21, 22) sistitur, illic captivus adducitur¹.

Tabernaculum corporis explanant *Pin. Cord. Bolducius* et recentioribus *Hitz.*, corpus autem vocari *fiduciam* quia in eius robore ac sanitate confusus esset; id haud satis aptum videtur; nam a) metaphora non est adeo usitata, ut sine illa accuratio circumscriptio tabernaculum de corpore possit intelligi; b) corpus a v. 12 describitur exesum, ruinosum; ergo qui *tale* potest fiducia appellari? bene vero hoc dici potest de domo, de tabernaculo quod « in progenie et progenie » (*Ps. 48, 12*) firmum sibi fore confidebat. *Rex formidinum* « maximum est ac potenissimum terror, qui universos alios terrores causa, magnitudine et gravitate vineit ». *Pin.*

Non multum a sensu hebr. recedit textus *vulg.* « v. 14: *arellatur de tabernaculo suo fiducia eius et calcet super eum quasi rex interitus* »; — quia scil., ut ait *S. Thom.*, spem suam in opulentia et gloria domus posuit, vel in liberis et opibus (*Mar. Malv. Men.*) rex qui est interitus, vel rex perditionis = mors (*Pin.*) triumphantis in morem impium conculeat, i. e. « totaliter exterminat, quasi regis plena potestate eum in pulverem conterit » *S. Thom.*

c) *Eam ruinam longe lateque extendi 18, 15-21.*

Pernicies et castigatio ab impio serpit in omnes eius res, in familiam et sobolem. Id nunc Baldad exsequitur. Primo *alieni* res eius occupant; locus habitationis eius gravissima maledictione devovetur.

1. In hebr. 3 pers. fem. **וְיִתְרַצֵּךְ** videtur ponit pro genere neutro: aliquid (scil. fatigis quaedam potestas ignota, coeca; germanicum es) adducet eum: cf. *Malv.*; ali⁹ apostrophon ad Deum agnoscunt (*Mar. Calm.*), quae tamen hoc loco certe non expectatur.

2. Videtur *Hitz.* legisse **וְיִתְרַצֵּךְ** pro **וְיִתְרַצֵּךְ** et ultimum verbum **וְיִתְרַצֵּךְ** tamquam subiectum accepisse; verbum *in initio* positum in 3 pers. fem. sing. exhiberi tum potest: **וְיִתְרַצֵּךְ** est gradī; in hiphil *calcare, conculcare?*

Utrumque hoc edicit v. 15 in hebr. ad literam *habitabit in tabernaculo eius de non ei* i. e. habitabunt in t. eius ii (tales) qui non sunt eius, ex eius consanguineis vel cognatis, ergo extranei (cf. *Mar. Malv. Hitz. Hitz. Renan*). Haec explicatio facilis videtur¹ et ad illam aliquo modo accedit *vulg.* Textum *lat.* v. 15 « *habent in tabernaculo illius socii eius qui non est* »; — *Pin. Gord. Gord.* ita ad sensum hebr. accommodant: *vicii*, qui ad impii domum et supellecitem occupandam parati sunt convolare, venient et occupabunt; intelligunt enim *socios* non posse esse defuncti amicos et familiares (*S. Thom. Tir.*); nam, ut iam notat *Lyranus*, quod illi habitent ibi, potius ad defuncti honorem quandam pertinet².

Membrum alterum: « *aspergatur in tabernaculo eius sulphur* », — vastitatem dicit et maledictionem a Deo immisam (cf. Ps. 10, 6. Deut. 29, 22) i. e. exuretur immisso coelitus sulphure et igne; ita Iobi domicilio factum esse, preinde Iobum ipsum esse illum impium, haud obscure innuit (cf. 1, 16). Talem igitur interitum impio praediti, qualem Pentapolis experta est (Gen. 49, 24; *Cod. Gord. W. Del.*), quo habitaculum eius³ omnibus diris devovetur. Neque obstat, quod modo dixit, alienos habitatores in eius domicilio — id quod v. g. *Pin.* obicit — nam a) non opus est, ut omnia simul eodem tempore fiant; b) illi alieni possunt res eius derelictas occupare, tabernaculum spoliare, ibique per tempus sedem figere, donec maledictione loci variisque infortiis exturbent et ipsis; ita maior loci diris devoti horror, maiorque impii abominatio dignitor; c) demum, quis in execrationibus *varris* omnia ad amassum exigit: *variae* congeruntur, ut et animi commotionibus satisfiat et numen divinum multiplici modo vindicare crimina ostendatur; idque eo magis d) quia Baldad non de *uno* impio, sed de generi impiorum sermonem texit, quamvis Iobi exemplum insinuet. Ceterum, si *area vel campos* interpres, ipsa contradictionis umbra reddit.

1. Alii ita: *habitabit in t. id quod non est eius* i. e. fera animalia, quae soliditudines incolere solent; cf. Is. 13, 20; 27, 10; 34, 11. *Soph. 2, 9 (Del. Zech. P.)*; sed hoc est longe quae situm, neque verbi tale quid potest subandiri. Alii supplement: *habitabunt terrores in t. non suo (Ros.)*; sed quo irent terrores *supplet?* Mire rem torquet *W.*, ut sensum eliciat: *habitabit in t. nihil*, quod sit eius, quod non sit eius memoriam hominibus redire possit; sed Baldad dicit *aliquid*, quod non est eius!

2. Alii mirum in modum se vertunt: *qui non est diabolus esse dicunt eo quod abesse quod est Deus defecit* (cf. *S. Greg. exp. in Phil. Br. Rup. Sa.*); ali⁹ morem, vastitatem, iniuriam, rerum communem egestatem *socios eius qui non sit esse volunt* (*Men.* etc. cf. apud *Pin.*) Si rescriberemus *habitant in t. non-socii eius*, optime habemus sensum originalem expressum.

3. **וְיִתְרַצֵּךְ** cf. 5, 3, 24 — Alii explicant *area, campi, agri Hitz.*

Radicetus ipse impius et eius familia, progenies, extirpatur; v. 16 « deorsum radices eius siccentur, sursum autem attenerat messis eius »; — in hebr. et sursum marcescat ramus eius (*Mar. Vav.*) vel rami, *propagines* (*Pin. W. P.*) i. e. « filii, familia et stirps omnis a teneris unguiculis contabescet et extinguetur, ne scil. alii inde excrescere possit » *Tir.*; ad imaginem cf. 8, 16; 15, 30. 32. Iobi sortem oecesis filii et filiabus tangit. Bene *Cord.*: « cum radices dicuntur exsiccandae, spes omnis propaginis auferetur et novorum germinum... rami dicuntur filii, stirps seu radix pater, aut generis auctor; porro in messe progenies intelligitur quae ex stirpe succrescit » vel potius iam succredit, adolevit et ad actatem maturam pervenit, unde filiorum Iob actas adulta clarius designatur.

Pergit *Cord.*: « extincta funditus sobole perire solet parentum nomen atque memoria »; alia scil. maledictio impii, quod *memoria eius* omnis interibit, v. 17 « memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen eius in plateis »; — hebr. et non nomen ei (est) super faciem ruris (campi) — *W. Del. Hirz. P. Hitz.* vel in foro, in publico (*Cod. Ros.*)¹. Memoria vero honorum est in benedictione et ossa eorum pullulant de loco suo... *Ecli. 46, 14.* Memoriae oblitio et nominis extinctio magna poena censetur apud orientales; testem habes v. g. apud Hebraeos leviratum « ut non deleatur nomen fratris eius ex Israel » (*Deut. 25, 6*). Unde hanc poenam uberiori prosequitur v. 18 « expellat eum de luce in tenebras et de orbe transferet eum »; — sunt qui explicent: e vita in mortem (*Mar. Hirz. W. Hitz.*), alii e luce felicitatis, lactitiae in tenebris miseriae (*Cord. Malv.*), sed bene advertit *Vav.*: non hic de vita agitur quam commutaverit cum morte, supra enim dictum de ea est, sed de gloria ac claritate nominis, quae una cum vita extinguetur; nam cum in clarissima luce atque oculis omnium versaretur, veniet in oblivionem et quasi res detestabilis tota orbe summovebitur »; sim. *S. Thom. Pin.* In hebr. *expellent*; dictio est generalis et accipienda impersonaliter, « sententia est elegantior et significantior, si impersonaliter accipiatur, ut indicatur in hebr. » *Pin.*

Quae sequuntur *S. Thom.* annectit: « sed quia parentes etiam in filiis vivunt, ideo ad hoc excludendum subdit » v. 19 « non erit semen eius neque progenies in populo suo nec ullae reliquia in regionibus eius »; — cf. v. 46; in hebr. neque superstes in regionibus (habitationibus) eius i. e. ut *S. Thom.* dicit, neque filii, neque nepotes aut pronepotes, nec consanguinei vel domestici remanebunt, per quos de ipso

1. *¶¶¶* supra 5, 10 *agrum, campum* dicere videtur; cf. *Prov. 8, 26*; alias saepe in *vulg.* exprimitur *foris*; intellexit *S. Hier.* generatum ea, quae foris sunt v. g. 5, 10.

memoria habeatur. In Iobi familie clade universa — *unus* e servis servatur, ut nuntium perferat — Baldad impii maledictum adumbratum cernit. — Tantam vero stragem et divinam vindictam iure omnes stupore perculsi admirabuntur; v. 20 « in die eius stupebunt novissimi et primos invadet horror »; — i. e. dies perditionis impii horrore et stupore omnes complect cernentes scil. ultionem Dei et quo tandem impietas deveniat. Haec opponit iis, quae Iobus disseruit de prospera impiorum vita etc. 9, 22. 24; 12, 6.

Novissimos et primos explanant vel minores (plebeios) et maiores dignitatem, principes (*S. Thom.*), vel ita, ut omnes a minimo ad maximum usque includantur (*Cord. Tir. Sa.*, vel posteros et aequales (*Ol. Vav. Mar. Men. Cod. W. Hirz. Zsch. Renan*); contemporanei enim priores, anteriores dicunt ratione habita posteriorum (argutus *Mah.* per hyperboleum ipsos anteriores morte iam abreptos vehementer exhorrere vult improbi supplicia). Eodem modo plerique hebr. quoque explicant. Alii terras plagam et habitantes ad occidentem et orientem intelligent (*Del. Hitz. Le Hir.*), eo scil. more, quo Hebraei regio anterior est oriens, posterior occidens, dextera meridies, sinistra septentrio. Ita Iobus viso stupor invasit amicos (2, 12).

Sequitur epiphonema totius orationis (*Pin.*) v. 21 « haec sunt ergo tabernacula iniqui et iste locus eius qui ignorat Deum »; — in hebr. maiori vi et affirmatione, ut ex mente Baldad expectatur, *¶fecto corp.* (*W. Del. Zsch. P.*) vel *tantum* haec et non alia est improhi sors (*Hirz. Hitz.*); hunc tantum finem habent res improborum, et talis est conditio habitacionis, familie, stirpis eius qui Deum, religionem, pietatem non colit, sed negligit; Deum *scire* est enim eum agnoscere, revereri, sedulo eius leges servare; *nescire* omnia haec minime curare (cf. 1 Reg. 2, 12; *scire* aliquius rei cura et studio tangi Ps. 72, 11).

Sermo durus est; aperte Iobum perstringit: impii sorte horrenda decidisti, ergo quam maxime improbus es. Nullam spem ostendit, dura accusatione, quasi Iobus Deum plane neglexisset et etiamtum nesciat, orationem absolvit *praeclarus consolator*.

2. RESPONSO A IOBIO DATA. CAP. 19.

Arg. — Conqueritur, quod molesti consolatores vulnera misero infligunt; cur adeo in eum saeviant? si erraverit ipse, illos tamen non tangi; cognoscant, eum affligi *immeritum* (19, 1-6). Explicat, quam atrocia sustineat; describit se derelictum, penitus malis circumscriptum, qui perditis omnibus iamiam conficiatur, contra quem Dei ira et exercitus militent (19, 7-12). Insuper destitutus est a propinquis, familiaribus, servis, uxore; omnes cum abominantur, qui tabe sit

plane consumptus (19, 13-20). Quare amicorum miserationem implorat; quam cum non inveniat, ad praeclaram spem Dei vindicis in die resurrectionis innocentia causam egregie tuerit erigitur; hunc vindicem ut vereantur amici, monet (19, 21-29).

Disceptationis *progressus* cernitur 1° in aerumnarum descriptione, ex qua nova mala, quibus affligitur et exacerbatur, discimus (v. 13-20); unde Iobi patientis imago magis perficitur; 2° in miserationis imploratione; novo enim modo tentat amicos a sententia sua dimovere; 3° maxime vero appetit in praeclarata resurrectionis et retributionis futurae spe, quam nunc aperte profitetur.

a) Se affigi immertem 19, 1-6.

Sermo Baldad totus erat ad animum exacerbandum factus, maxime quia in sorte improbi Iobi casum delineavit. Unde Iobus de amico, qui etiam nomine et approbatione aliorum dixerat, merito conqueritur v. 2 « Usquequo affigitis animam meam et atteritis me sermonibus »? — animum pandit, non ira, sed dolore tactum. Ex spe enim illa concepta 16, 21 ingentes commotiones et tumultus animi, quibus ante iactabatur, paulatim subsidunt: Iobus magis fit tranquillus, sui compos, ab ira et vehementia alienus. Ita patientiae exemplum illustrius proponitur et sacer auctor non sine arte docet, quomodo Iobus in ipsa aerumnarum palestra *proficerit*. E re monet *Cod.*: « impeditus et vulneratus mordacissimi Bildadi convicio non tamen remordet vir sanctus, sed altos ducens gemitus ex imo pectore de eorum iniuritate et crudelitate expostulat, quod se innocentem deque sibi illatis iniuriis apud Dominum conquerentem eiusque opem supplicibus votis invocantem, quasi compositis et subornatis testibus obrutum et oppressum damnarent ». Rei iniuritate nervose illis obicitur. 3 « en, decies confunditis me et non erubescitis opprimentes me »; — i. e. iam decima vice (saepius) vel, ut nimia diligentia alii: quinque loquendo ad me, et quinque me cum quadam indignatione et taedio audiendo, *S. Thomas Caietanus, Cod.*¹) me probrit et ignominia afflictis et sine ulla meae misericordiae reverentia — *res sacra miser!* — me subsannare minime dubitatis, misero irrideret et addere vulnera vos non pude! Bene *Ol.*: « vos pudore omni abiecto coram et in os convicis me proscinditis et sine misericordia aut calamitatis meae affectu ullo mihi insultatis ».

Rei indignitatem auget; nam quid ad eos pertinet ipsum lacessere?

1. Bene *Pin.* ad tantam numerandi subtilitatem: « acutum hoc et laboriosum potius, quam solidum et simplex »; praecepit in animi commotione! cf. Gen. 31, 7; Lev. 26, 26.

sibi nocuit, si peccavit, non illis; quare ergo importuni monitores adeo dure ipsius errata exaggerantes eum proscindunt? Ita v. 4 « nempe, etsi ignoravi, mecum erit ignorantia mea »; — si lapsus sim, uti 13, 26 non negavit quia scit hominem se esse (cf. 9, 31, 32), *mecum habitat* (permanet, pernoctat) *peccatum meum* i. e. quid ad vos, ego solus huc poenas, *mihi* damno est, quare igitur *vos* me punitis, quasi *vobis* nocuerit. Dicit Iobus: si vobis intulisset malum, intelligerem, cur me adeo affligeretis. Unde demum quasi secum mirabundus quaerit: quare, dum ego poenas huc, vos quasi laesi in me invehimini ultionem capientes? v. 5 « at vos contra me erigitis et arguitis me opprobriis meis »; — i. e. superbis in me insurgit sermonibus et solis *meis* *opprobriis* i. e. probrosis quas sustineo aerumnis utimini tamquam argumentis contra me, quibus criminum con vincar; ex eo solo quod affligor arguitis me impium esse (cf. *Pin. Mar. Tir.*).

Eundem sensum ex hebr. colligimus; **¶** interrogationem vestit: *profectone in me insolenter vos erigitis et demonstratis contra me ignominiam meam?* cf. *Malv. IV. Hirz. Hitz. Zsch.*; ali⁹ affirmative sane etc. cf. *Ros.* Plerique tamen protinus conditionalem et v. 6 eius apodosin accipiunt (*Mar. Malv. Calm. W. Del. P.*); sed, ut est oratio *commota*, brevia incisa magis apta sunt. Ignominiam quam sustinet, ostendere volunt iure merito ei incumbere, proinde eum esse talēm peccatorem, quem Baldad descripsit. Ex texto lat. huius rei argumenta ex ipso eius informatione deponunt. Ita facile cum hebr. conciliatur, et apte ad propositum. Minus placet: contumeliose, probose, opprobriis in me iactis me petitis (*Men.*).

Contra amicorum argumentandi rationem breviter ac dilucide suam asseverat innocentiam non sine magna diciendi vi v. 6 « saltem nunc intelligite, quia Deus non aequo iudicio afflixerit me et flagellis suis me cinxerit »; — hebr. *scitote iam, quod Deus me pervertit et rete suum super me cinxit* (cf. *Mar. Malv. Pin.*), id quod intelligi potest vel; me pervertit, statum meum prosperum subvertit, fortunas evertit¹; vel, ut *S. Hier.* intellexit: ius meum pervertit, non aequo iure mecum agit; verbum enim, ut bene *Pin.* notat, afferit curvitatem quandam ac perveritatem deviantem a recto. Haec si consideratur ex parte Dei, sic a nonnullis explicatur: Deus agit contra me insolito sibi more.

1. **¶** nescium et inconsultum peccare, cf. Num. 15, 22 *quod si per ignorantiam præterierit quidquam horum;* *Lev. 4, 13* etc. Si in vita ante acta lapsus sim *Cord. Malv.*; ali⁹ minus apte, si quid in praesenti disceptatione erroneum dixi *Men. Tir.* — utrumque proponit *Ol.*; — ali⁹ si in errore versor de mea innocentia *Calm.*, vel si mea sententia quam defendeo falsa sit *Vaz.*, sed ad vim usumque verbi hand satius apte, neque Iobus censensus est id concedere per notam diciendi figuram, quia v. 6 repugnat.

2. Ita LXX et *et. lat.* « scilicet ergo quia Dominus est qui me turbavit » (6 **¶** 22:12; ut) *et. Ol.*; ita membrum alterum suadet; ita unus verbi **¶** Ps. 146, 9 (hebr.) *ries pecatorum disperdet;* *Lament. 3, 9 semitas meas subvertit;* *Ecccl. 7, 13; Is. 21, 1.*

Alii censent, nihil tam dure ac crude dictum, quam haec verba (*Est.*), esse verba hominis malis irritati (*Mar.*), cum aegrotorum more loqui (*exp. in.*), propterea dici ab ipso postmodum: insipienter locutus sum et quae ultra modum excederent scientiam meam (*Phil.*); aliis verba emolliunt: « videbat aequum non esse, ut ad talem vitam talia flagella recipere » (*S. Greg.*), vel, ut clarius rem *Rup.* elucidat: « non flagella factis meis aquando, aqualia aequalibus compensando, ut arbitramini vos »; vel, ut *S. Thom.* praeclare commentatur: « si adversitates non adveniunt nisi pro peccatis, non est aequum Dei iudicium, quo me non graviter peccantem tam graviter afflixit »; sim. *Male. Var. Men. Tir.* — Haec altera significatio videtur cum *S. Hier.* retinenda (cf. 8, 3; 34, 12) eamque recentiores quidam sequuntur (*W. Del. Zsch. P.*), dum alii (*Hirz.*, *Hitz.*) priorem *viam*, *fortunas meas subvertit* amplectuntur. Contendit igitur Iobus, Deum *consuetas* suae iustitiae leges se puniendo non servasse (*Calm. Le Hir.*); deinde doloribus se totum vinctum captumque lamentatur, ita ut effugere nequeat, reti scil. conclusus.

b) *Quam atrocias sustineat 19, 7-12.*

Iam hos dolores lamentando recolit et quanti sint declarat, ea scil. mente, ut pateat se *talia* et tam atrocias culpis suis non sibi attrahere potuisse (cf. *Cord. Pin.*). Et primum quidem quasi in atrocitas culmine ponitur, quod oppressus neminem habeat qui innocentiam eius testetur aut vindicet; unde v. 7 « *Eece, clamabo vim patiens et nemo audiet; vociferabor et non est qui iudicet;* »; — hebr. *clamo « oppressionem » et non exaudiatur; vociferor et non iudicium* i. e. frustra iudicem appello; causam meam non agit (cf. 9, 35; 13, 22). Et dum recusat innocentiae Iobi testimonium reddere, eum insuper ita malis circumsepit, ut effugere nullatenus possit; v. 8 « *semitam meam circumsepsit et transire non possum et in calle meo tenebras posuit;* » — cf. 10, 3, 17. Lament. 3, 6, 7; viam muro occlusit (hebr.); nullus evadendi locus; insuper tenebris offusus, si adesset, absconderetur; tenebrae i. e. calamitatis, caeque quae nullo modo, *cur adsint*, explicari possunt, ei gravi onere incumbunt (cf. *Cord. W.*). « Deinde exclusis remediis subiungit adversitates incipiens ab exterioribus bonis quae perdidit, inter quae primo ponit iacturam honoris et gloriae, dum dicit » (*S. Thom.*): v. 9 « *spoliavit me gloria mea et abstulit coronam de capite meo;* » — i. e. « iis me bonis omnibus exiit quae me gloriosum efficiebant et quibus excellebam et efferebam caput praeter mortalibus » (*Pin.*); antea in honore et reverentia, iam a iunioribus irridetur (31, 4); ante sedebat quasi rex circumstante exercitu (29, 23), nunc in pulvere

sedet testa saniem radens (*S. Thom.*) Iobum *regem* fuisse (*Pin.*), ex hoc loco minime constat; nam 29, 14 *iustitiam* dicit suum vestimentum regium et diadema, et 29, 25 se *quasi regem* sedisse inter ceteros affirmat; quare *corona* de regia dignitate explicari nequit, sed usitata metaphora vel generativis vitac ornamenta et decora dicit, vel (quod tamen difficilius) *iustitiam* sibi in opinione hominum esse ablatam conqueritur (cf. 29, 14. *Vav. Cod. Men. W. Hirz.*). « Tertio ponit damnum rerum exteriorum, scil. devastatis omnibus exterioribus bonis », ita ut non sit « *spes recuperandi* » (*S. Thom.*); v. 10 « *destruxit me undique et pereo, et quasi evulsae arbori abstulit spem meam;* » — hebr. *et evulsit quasi arborem spem meam*; bene *Pin.*: « *erexit, demolitus est; est enim verbum quod de aedificiis dicitur* » (v. 11 cf. Lev. 11, 45. *Iud.* 9, 45. *Ier.* 39, 8); eo aptius *undique*, quia non solum bona ei ablata sunt sed et ipsum corpus morbo discissum est atque dirutum; ita *destructus debet ire* (hebr.), i. e. perire, in mortem ire cf. 10, 21; 14, 20. Arbor si a radice eruitur et a fibris ipsis extirpatur, nulla superest germandi spes (*Cord.*); ita Iobi *spes* irreparabili ruina perit, ut ipse opinatur. « *Radix spiei est duplex; una quidem ex parte auxili divini; haec videbatur esse avulsa propter hoc quod Deus ei videbatur graviter iratus* » (*S. Thom.*); v. 11 « *iratus est contra me furor eius et sic me habuit quas hostem suum;* » — causam reddit et simul angel calamitatem, cum Deus illam moliauit destructionem cum animo *irato*, eumque tamquam *hostem* tractet. In hebr. *accendit contra me iram suam* (*Cod.*). Verborum vim perpendit *Pin.*: « *exaggeratio autem est incredibilis supplicii, tum etiam divinas indignationis, cum sit quasi hostem;* nam cum hostilis ira etiam inermes et imbecilles armare soleat, quid, cum coniungitur cum potentia divina et cum Deus adversus hostes procedit? »²

« Divinae autem irae et odii signum ponitur, cum subditur » (*S. Thom.*); v. 12 « *similis venerunt latrones eius et fecerunt sibi viam per me et obcederunt in gyro tabernaculum meum;* » — hebr. *similis venerunt turmae eius* (cunei militum eius) *et aggrevaverunt contra me viam suam* (comportarunt aggerem) *et castra posuerunt...* (cf. *Mar. Malv. Pin.*); cf. 10, 17; 16, 13. Deus milites suos contra eum conscripsit; isti contra Iobum quasi contra arcem expugnandam vallum et aggerem comportant eumque obsidione cingunt; ita scil. dolores divinitus immisiti eum premunt; oppugnant; cf. 6, 4 *terrores Domini militant contra me;* 16, 15.

1. LXX οἴκοφεν δέ ὁ περὶ τὸν θεόν τὴν θεῖαν μονάδην, vel, lat. excidit.

2. LXX et ret. lat. « saevissime (ζενῶς) abitus est me in iracundia, et arbitratuſ est me tamquam inimicum »; cf. similares locationes 6, 4; 7, 12, 20; 10, 17; 13, 24, 27; 14, 3; 15, 16, 15.

c) Se destitutum et abominationi habitum conqueritur ab omnibus 19, 13-20.

« Deinde ostendit avulsam esse radicem spei quaerat ex humano auxilio, ostendens quod nihil auxili poterat expectare ab illis, de quibus magis videbatur » (S. Thom.). Praeter Deum homines iisque, quibuscum vineulis cognitionis et familiae erat iunctus, cum aerumnis cumulant. Novum igitur aerumnarum genus neque leve pandit; v. 13 « *Frates meos longe fecit a me et noti mei quasi alieni recesserunt a me;* — Deus scil. abegit, abalienavit ab eo consanguineos, propinquos; hos *fratrum* nomine iure comprehendit Pin. Men. W. Zsch. Hirz.; nam de ipsis *fratribus*, quos hoc loco iam aliqui (S. Thom. Del.) agnoscere volunt, demum v. 17 loquitur; praeterea *amici, familiares* cum interlocutores, qui cum accusationibus obrunnt. Praeterea v. 14 « *dereleguerunt me propinquai mei, et qui me noverant oblit sunt mei;* — qui mihi adstare solebant et a latere meo non disciderent (Pin.)¹ i. e. noti mei et familiares « quibus propter necessitudinem et familiaritatem me totum credebant » (Pin.).

Iam ad *domesticos* transit; v. 15 « *inqilini domus meae et ancillae meae sicut alienum me habuerunt et quasi peregrinus fui in oculis eorum;* — illi ipsi, quos domi suae commorari sinebat, quibus habitaculum et tutelam praebuerat, iam beneficiorum oblitum cum plane negligunt; bene Pin.: « *inqilinos dieas peregrinos et hospites quos sub tecto suo recipiebat Iobus, aut servos adventitios, non vernaculae neque domi natos* »².

Quantopere eum *servi* contemnunt et negligant, exemplum subdit v. 16 « *servum meum vocavi et non respondit; ore proprio deprecabar illum;* — quae mutatio? alias ad nutum heri prompte properabant; nunc precibus et obsecrationibus vix obsequuntur. Quantae vero est patientiae, et quam insolite, *servorum* iniquum ingenium ferri sine excandescencia tali hero, qui illos benevolentia et benignitate cumulaverat (cf. 31,13)! Unde Ol.: « *hoc inter acerbissima locum meretur, si quis morbo laborans opem eius imploraverit qui obsequium prae stare debet nec tamen audiatur;* » et S. Chrys.: « *gravis fuit diabolus*

1. בְּנֵי de propinquis dicitur v. g. Ex. 32, 27; Lev. 21, 2; Neh. 13, 4, uti etiam de viciniis, foedore iunctis; LXX ὁ ἐγγόνος ποι; vel lat. « non curaverunt me proximi mei et scientes nomen meum oblitum sunt mei ».

2. Hi cuius sunt בְּנֵי illi, בְּנֵי (cf. Hirz.).

3. Vim verbi בְּנֵי (hitp.) Pin. rite perpendit: « *misericordiam alterius alicere fusis precibus, nihil ex debito, sed ex gratia et misericordia implorando.* »

tentatio; domestici acerborem ei aerumnam creabant, quam defuncti; hi enim nihil amplius mali faciebant, illi autem immorigeros se praestabant, conviciis proscindebant, contra eum loquebantur.. »; cf. 17, 6. « Deinde enumerat personas maxime coniunctas » (S. Thom.) i. e. uxorem et fratres quorum quo magis necessarius et suavis est amor, eo magis offensioni putatur et dolori contemptus: v. 47 « *halitum meum exhorruit uxor mea et orabam filios uteri mei;* » — « scil. propter foetorem ulcerum, ex quibus ei horribilis reddebar » (S. Thom.); praeterea halitus in elephantiaco morbo graveolentissimus est et quam maxime *fastidio* (hebr.).

In textu lat. *orabam* i. e. suppliciter auxiliū, opem ab eis efflagitavit; sim LXX et *vol. lat.* « *invocabam blandiens filios (παλλαξάσσω ποι) uteri mei* » ita et Cheld. et Syr. verunt ac si in hebr. *hilhp.* verbi בְּנֵי legissent, quae tandem forma suppliciter inclinari, fugitare etc. significat et cum הַ inquitur (cf. Os. 12, 5. Esth. 8, 3). At quod nos in hebr. legitimus בְּנֵי non potest ita veri, quia בְּנֵי in qd non est, nisi *propitium esse, favere, misereri, gratificari*, nisi arabicum statuas, in quo בְּנֵי est *pro desiderio ingemiscere, conuicari*. Unde בְּנֵי aliter a recentioribus explicatur; vel enim pluralum vocis בְּנֵי volunt esse significatione non adeo a *gratia, misericordia aliena precum et supplicationis* — unde: *halitus meus fastidio est usor meae et preces meae filii uteri mei* (cf. Ges. Thes. 1. hebr.) — sed ipsa vox בְּנֵי dubia est, cum certo hoc appellativum non inventatur! — vel ex alio arabismo (enī syr. نَبِيَّنَانِ الرَّادِعُونِ affīne est) explicant et *foetori sum* (Ros. Ewald, Hahn, Schöttmann, Del.), vel assumunt substantivum *fem.* a radice בְּנֵי cui gemendi nominem tribuant; unde et *genitus meus filii*, (cf. Fürst L. Hirz).

Quaestionem movent, quinam sint *filii uteri mei?* nam filios et filias morte subito abreptos iam non poterit intelligere. Graeci legunt וְבָנֵי παλλαξάσσω ποι³; et ita explanant Cord. Men. Tir. Pin. Sanct. Ros.; ali nepotes vel pronepotes (Sym. Phil. S. Thom. Sa. Hirz. Zsch.) intelligent; alii (Var. Cod.) conditione subintellēctu *sī qui essent superstites* explicant; a qua re non longe abest W.: sum sicuti is qui propriis filios suppliciter debeat adire. Quod quam arbitrarium sit, immo et languidum, nemo non videt. Neque graecorum placet interpretatio, quia in prólogo de pluribus uxoris non est sermo. Idem prologi, qui tamen de Iobi familie conditione minutatim referit, silentium *nepotes* excludere videtur. Sententia ab Eichhorn et Olschan-

1. Nam Ps. 77, 10 בְּנֵי est certe *inf.* ex normā בְּנֵי formatus; quem intellexit etiam versio graeca et lat. *misereri.*

2. Sym. φίδης παιδίον ποι.

3. Phil. hanc explicationem omnium optime proponit: « in scripturis divinis filii appellantur etiam pronepotes et illi qui longiore serie nati sunt. Prōinde quando filios uteri sui dixit, in se quasi ad fontem et ad originem posteritatis suae respexit; unde ei cognitionum familiae veluti rivuli manaverunt ». IN IOB. — 16.

sen prolata, vatem sacrum ardore poetico abreptum prologi esse oblitum, refutationem non meretur. Vera proin explicatio est, Iobum loqui de fratribus suis uteriniis, qui sunt filii eiusdem vulvae, quae erat Iobi, ita enim Iobus loquitur 3, 10 in hebr. *quia non conclusit ostia ventris mei* i. e. illius qui me portavit (cf. Del. Hitz. P.). Neque quis iure mirabitur, fratrum mentionem in prologo non fieri; nam *tobi* familia describitur, fratres vero cum suis familiis alibi habitasse et demum, uti interlocutores, nuntio de Iobi morbo accepto advenisse, obvium est et creditu facilissimum.

Insuper infimae plebeculae factus est contemptui et irrisione; adeo vilis et abieetus, ut vilissimi quique eum abominentur; v. 18 « *stulti quoque despiciebant me, et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi* »; — i. e. « praesentes habeo contemptores mei contemptos ipsos ac leves homines: ubi autem primum ab eis discessi, obtrectatores » (Vav.)¹.

A familiaribus non est tantummodo derelictus (v. 13, 14), verum etiam despiciatur et abominationi habitus — qualis fortunae conversio! v. 19 « *abominati sunt me quandam consulari mei et quem maxime diligebam, aversatus est me* »; — hebr. *versi sunt in me* (Mar. Malv.). Bene notat S. Thom. grave esse a sapientibus despici. Tales erant viri consilii eius i. e. quibuscum consilia conferbant, secretorum consci et ei coniunctissimi (Cord. Pin.); grave quoque, ab illis ipsis, quibus maximum impenderis amorem derisi haberi et eos inimicos experiri, ibi praescitum, ubi solatio quam maxime indigetas. Haec omnia Iobus expertus lamentatur; quanta dolorum materies! quanta patientiae seges!

Accedit ad has aerumnas corporis putrescentis et fere iam collapsi conditio miserrima; v. 20 « *pelli meae consumptis carnibus adhaesit os meum et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos* »; — « ob oculos ponit extremam sui corporis maciem, quam ait fuisse tantam, ut carne consumpta sola ossium pelle tectorum structura remanserit » (Cord.).

Sensum dedit Hier.; in hebr. *cuti meae et carni meae adhaerent ossa mea*

1. Hebr. בְּרִאֵת (cf. 16, 11) alii ex 21, 11 de pueris petulantibus explicant (Chald. Malr. III. Ros. W. Del. Hitz. Zsch. P. Le Hir. Renan; meminit quoque Pin.); Theod. explicat ἀρρεψεῖς; Hitz. vero ex arabico *famelicos, mendicos* interpretatur. In hebr. *assurgent et (irridentes) compellant me*, i. e. si conor surgere, dicteris me prosequuntur, vel irrisio me nomine vocant (W. Hitz. Del.), ait: si surgo, ut ab eis recessam, cum furor et petulantiae subsummatorum cedens volens recedebam; ita LXX et ret. lat. « cum surrexero loquerent at me »; sim. OL. : vel quando ab iis separatus fuero, vel quando exacta nocte a somno excitatus fuero, secum ita loquuntur: nondum obiit? vivit adhuc haec pestis? Alii: sto coram illis et me praesentem proscindunt (Ros.); Barb. « sicut signum pro sagittis factus sum ».

et evasi cum cute dentium meorum i. e. solae gingivae intactae sunt, videlicet caruncula illa, quae radices dentium vestit (Pin.); est sane *proverbialis* loquendi modus²; nihil fere in toto corpore sanum est atque integrum (cf. Ges. Ros. W. Hitz. Zsch. Hitz. Renan). *Pelle dentium* S. Hier. *labia* extrema (Mar. Del.) vel sermonis instrumenta ei fuisse relicta agente daemone volunt, ut sacrilegum quid in Deum committeret (cf. Phil. Thom. Pin. Cord. Vav. Sanct. Malv.). Sed hoc longius petitum et argutius excogitatum videtur, neque placet expositi *literalis*, quae nimiam quandam et putidam sapit diligentiam; ergo *proverbialis* seligenda est, utpote quam maxime simplex et facilis; *extare* tales loquendi formas fere in omnibus linguis constat; similes ex arabico Schultensius attulit. Aliud habet Sym. καὶ οὐτιστὸν τοῦ δέρματος

d) Ad praeclaram exsurgit spem 19, 21-24.

« Enumeratis ergo adversitatibus suis eos ad compassionem invitatis geminans nunc petitionem propero multitudinem miseriarum » (S. Thom.). Sane, que praecesserant, optime praeparaverunt exclamacionem v. 21 « *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me* »; — Iobus omni iam acrimoniam omissa supplex et flebilis amicos implorat, ne addant vulnera, ne plus eum affligant, ut tot malis moti misericordiam ei exhibeant. Rationem afferat, quia *manus Domini* i. e. potentia Dei et severitas, qua forti manu vulnera infligit, *me tetigit*, percuisset; verbum γάγει de lepra saepius usurpatum, cf. Lev. 13, 3, 25; ceterum Pin. bene vim vocis exprimit: « *manu tangere* in Deo vehementem indignationem ad percutiendum indicat ». Qua ratione eos velit sui misereri, explanat v. 22 « *quare perseguinini me sicut Deus et carnis meis saturamini?* » — i. e. uti Deus vulnera mili tamquam inimico suo infligit, ita et vos me hostili modo et dure tractatis; persecuntur eum potissimum, quia calumniis ac diceris eum proscindunt, eum tamquam scelerum et improbum traducunt. Ne id faciant, vel, ut nunc saltem cessent morbus eius scelerum poemam dicere, instanter flagitat: *quare ita valde emphatice subditur ad miseremini mei.*

In hebr. (quare) *carne mea non saturamini?* i. e. quare tandem non

4. B. textum masor. omni sensu carere ait conseque fugam eum *dentium cute* esse perabsurdum; textum ita restitut: « pelli meae adhaerent os meum, et evasi, carnem in dentibus » scil. antefixa (?) i. e. in continuo et lumenite vitas discrimine (?). Qualis tropos!

2. Eam agnoscere videtur etiam Ag., cuius interpretatio e cod. syr. hexapl. haec afferatur: καὶ ιερόθη τὸ δέρμα τῶν θεραπευτῶν μα. Theod. vero: ἐγκατατίθεντο θράσπατο τῶν θεραπευτῶν που.

explere potestis vestram calumniandi libidinem et demum cessare? an nondum *satis* mihi detraxistis? Metaphora a ferarum more decerpta dicit aliquem pessime affliger (Mich. 3, 3), verbis eum discerpere (cf. Ps. 26, 2. Gal. 5, 13) praesertim *calumniis* proscindere (cf. Dan. 3, 8; 6, 25 *child manducaverunt frusta eius*, i. e. falso accusabant eum, gr. διβάλλων). Hanc sermonis semitici metaphoram et veteres et recentiores agnoscunt. Ita S. Aug. (in Ps. 26, 2) *moledico dente consumere*¹ explanat; S. Greg. : « sciendum est quia hi etiam qui alienae vitae detractiose pascuntur, alieni procuus dubio carnibus satiantur »; Ol. : « contumeliosi sermones ad deparcendas carnes per se sufficiunt »; sim. Rup. S. Thom. Pin. Mar. Tir; alii solius saeviae et crudelitatis, qua quasi dentibus cum lacerare vellet, mentionem faciunt (*Cord. Men. Vav. Gord. Calm.*); at iure recentiores observant, peculiarem illam calumniandi notionem phrasij speciatim inesse (cf. *Ges. Thes. s. v. θύειν*; *Ros. W. Hirz., Del. Zsch. Hitz. P.*) idque usu arabico et aramaico (cf. *dībālūs* syriac vocatur *frusta comedens*) satis superque constat (cf. *Schultensius*; vers. *syr.* Matth. 4, 1; *Luc. 4, 2; 16, 1*). Falsa enim accusatio, detractio, calumnia alterius famam vel ipsum rabido dente et ferarum in modum rodere, dilacerare, devorare facile concipitur.

Efflagitat igitur Iobus, ut se innocentem tandem agnoscant, fateantur. Moram quandam interponit. Amicos aspicit, cedant necne? Illi in sua sententia perstant, quod lugubri silentio eorum ei innoscit. Quare ipse sollempni protestatione *publicum* et *aeternum* suae innocentiae testimonium edere cupit². Et praecolla ratione edit. Ecce enim scena magnifica: Iobus ab omnibus derelictus, despctus et iniuriis affectus quasi scelestus ab omni hominum genere, corpore iamiam compotrescente et sanie diffluente, morti, uti censem, proximus, alterius vitae et futurae demum recompensationis spem certissimam sublimi modo profitetur, ex imis miseriis ad spei fastigium et culmen evectus. Spem temporalis prosperitatis recuperandae abiectar, ut bene notat S. Thom.: « nunc autem manifeste suam intentionem aperit, ostendens se praedita non dixisse quasi de Deo desponsans, sed quia altiore spem de eo gerchat, non quasi relatam ad praesentia bona, sed ad futura ».

Ut manifestum constet et aeternum suae innocentiae testimonium, exoptat, ut sollemnis protestatio quam est editurus, ad omnium hominum aetatumque omnium perveniat memoriam. Unde v. 23 « quis

4. In annotationibus ad I. Job, in quibus sensum literalem raro tangit, sententiam mira exprimit: « non gaudebis si carnaliter vivam ». — Aliqui explicant: poenis meis delectamus (Phil.) vel detractores aliorum et afflictiones delectari (Br.); rationem hanc afferit S. Thom.: « detractores carnibus humanis vesci dicuntur, in quantum iniquitibus aliorum delectantur; caro enim est inferior pars animalis ».

2. De hoc loco v. 23-27 videlicet commentatorum egregium P. Cortug. S. I. in opere: *Spicilegium dogmatico-biblicum*; tom. I. pag. 278-296; Gandavi 1884.

mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? quis mihi det, ut exarentur in libro v. 24 *stile ferreo et plumbi lamina, vel celte sculptant in silice*? — hoc ut modo efficacissimo fiat ac nulla aetate delendo, expedit. Quare scribendi modos multiplicat et optima instrumenta vult adhibita: ut scribantur sermones, verba scil. quae statim est prolatus v. 23-27, quae omnibus ostendunt, quid sua fretus conscientia certissime expectet. Haec enim verba intelligi, plerique interpretum statuant (*Phil.* 1. S. Thom. Pin. 2. Mar. Malv. Men. Caiet. Sanct. Cod. Gord. Vav. Ros. Patritius³, Hitz.; ab hisce non dissentit Tir. : « optat aeternam statui memoriam sui huius agonis, afflictionis, constantiae et spei, praesertim eius, quam de resurrectione mox subiungit »; sim. *Cord. Zsch.*) et ipso contextu suadetur; nam *verba mea* scribi vult; ergo quenam? omnia? minime sane; vel incerta quedam? neque hoc; ergo ea, quae ipsa serie post talen protestationem sequuntur; ideo tanta cum sollemnitate ea effert; et ea continent, que omnium animis lobus imprimi vult, scil. se scire Deum innocentiam suam praemio coronaturum esse.

Alii sermones generatim intelligunt (*Rup. Br.*), alii, innocentiae testimonium, scil. se pati innocentem (*W. Hirz. Del.*) vel, ut apparat iusta eius causa (*Sa.*); sed Iobus *verba sua* vult inscribi, ergo certa, definita, circumscripta, ea quale statim profert.

Exoptat, ut scribantur, ne obliuione deleantur, et in insigne volumen, in publicum quasi commentarium, in quo acta annotantur illustriora (cf. *Patr. p. 238*) referantur; et, quo magis ad posteritatis memoriam valeant, ut stilo ferreo exarentur in plumbō, inscribantur plumbi laminae, ergo in metallo, quod durat, alte calamo ferreo imprimantur; vel, quod maiorem etiam firmitatem et stabilitatem prae se fert, ut *celte sculptant in silice* i. e. ut ad perpetuum rei memoriam *petrae* (hebr.) immobili, quae nullo tempore sit delenda, inciduntur. *Celte*, ut fert lectio romana (multi enim antiquiores *certe* legebant et interpretabantur)⁴ instrumentum indicatur sculptorium, a *caelando* dictum.

4. *Phil.* : « Quoniam a nullo hominum potuit invenire solitum, convertit se ad Deum et resurrectionem futuram prophetat in spiritu, ubi pro his malis praemium sit recompensus et haec duris inscripta lapidibus optat inscribi, ut sermones prophetiae in aetates saeculorum prolixiores permaneant ».

3. *Pin.* : « sequitur communis interpretum sententia atque contextus ipse sic exigit ».

4. Cf. de toto hoc loco: *Patritius*, de interpr. s. script. Romae 1844 II p. 238 et seq.

4. Iuvat ex Lue. Brug. *annotationibus* haec referre: « sedecim nostrorum manuscriptorum legunt *celte*, tredecim *certe*; prior lectio est Richardi Paumpolitani, Hugois Carensis et aliorum quorundam; videtur etiam d. Greg. fusse fallitur Lue.; nam Greg. qui explicat *plumbi lamina*, *silicea*, *stylium ferreum* omnino de *celte* sicut; editio *Migne* ibaque legit *certe*... posterior *silicea* est Thomas Aquinatis (*certe*) et hanc omnes, quos quidem ego de hoc negotio sententiam dicentes legi, praeferunt. Epanorthotes: « item

In hebr. v. 23 quis dabit ergo et scribentur (i. e. utinam scribantur) *verba mea, quis dabit* (utinam) ¹ *in libro, et exarabuntur* v. 24 *in stilo ferreo et plumbo in aeternum in saxum incidentur* — i. e. « ut in saxum incidentur stilo ferreo et plumbum in sulcos literarum infuso; qui enim lapidibus literas insculpunt, vacua et cava literarum infuso plumbum replent, ut literae ipsae diutius durent; alioquin ipsae literarum scripturae facile detercentur et scriptura aboleretur » (*Malv. Cod. Sa. Ros. W. Hirz. Del. Zsch. Ew. Dillm.*) At optime cum *rulg.* quadruplex modus distingui potest: utinam a) scribantur, et quidem b) volumine, immo c) stilo ferreo in plumbi lamina², et demum d) ad perennem memoriam in saxe. Nam *plumbi* laminis olim scriptitari solitum, notum esse ait *Pin.* vel imperitissimis et afferit *Plini* (13, 21) testimonium: « publica monumenta planabeis voluminibus, mox et privata linteis confici coepit aut ceris » (plura ex veteribus dant *Malv. Ros. Patr. Hitz. Pausan. 9, 31, 4; Iosephus c. Ap. 1, 34; Tacit. Ann. 2, 69*), frequentius cupreis. Ita maior habetur vis, rei simplicitas, gradatio et amplificatio (cf. *Pin. Vav. Hitz. Le Hirz.* LXX et *vet. lat.* « aut in testimonium in petris sculptantur » (ita saltem in aliq. codd.) ergo legebant cum *Theod.*³ uti, *B.* quoque scribit *רְלֵךְ*; ex nostra lectione *רְלֵךְ* (in aeternum) *certe* a *S. Hier.*

e. *vel certe sculptantur*: non est ibi *cette* pro instrumento ferreo ». Biblia illa a S. Dominici Fratribus correcta notant: « quidam male habent *cette*, i. e. cicello, quod est instrumentum caelandi ... Magdali correctoribus habet: « legi debet vel *certe*, et hoc magis concordat cum hebreo ». Franciscus Titelmannus *cette* ut indecens et barbarum lectionem reicit, quae Bonaventurae, Thomae, Lyrano et quia eius superiores sunt enarratoribus incognita fuerit; versum autem ab *Hier.* asserti *corte*, D. Bentenei et Parisiensis *certe* recuperant. Et sane etiam nostra antiquiora et correciora sunt exemplaria, quae *certe* legitur, quibus accedunt Mognatina, Quenelliana, Completa Biblia ». In editione opp. *S. Hier.* (Migne t. 28 col. 1099) haec legitur nota: « Palatino ms. certe hic legitur pro *cette* immixtum ali codices cum impressi, tum mss., quorum sex supra quadraginta in Galliarum bibliothecis. P. Calmetus consultus et praeceptrae critici atque interpretes magni nomini suffragantur. Qui *cette* legitur, paulo recentiores atque inferioris nota sunt; sed ali occurrunt, qui *cette* vel *sceptile* habent. Licet vero fortasse numero et vetustate superent qui retinent *certe*, facile quisque sibi in animum inducat, librariorum incuria magis id fieri potuisse, ut pro ignota voce *cette* substitueretur *certe* quam et contrario... In veteri glossario, sive *Lahor* Excerptis inventio *cette* *χρησιν* interpretari, sive locum in *Gredier* Inscriptionibus p. 329 laudant: *maleolo* et *cette* *literatus silex*. Verum ego hand scio, quantum illi testimonio adhibenda sit fides ». In vocal. lat. ed. *Georges* non afferunt nisi *cette* loco ex *Lahor*, *Gloss.* lundato et *Iob* 19, 24. — *S. Hier.* (contra *Iacob. Hieros.* t. 23 col. 382) solum habet: « exarari ea vult in plumbi lamina, et scupi in silice ». — *Aha* cf. apud *Pin. Calm.*

1. *B.* hanc repetitionem delet, quia constructio nimis contorta reddatur. Sed alias iterum *exclamationem* meliore iure dixerit *emphaticum*, ad animi commoti effectum plane *notam factamque*. Illam habet etiam *Chalda*.

2. Nam medium priorem *Pin.* iure merito perstringere videtur: « in hac exponendi ratione certe expressum videoes ingenium Hebraeorum (— nam a R. David ait alios omnes, Caledonum, Paginum, Sixthum Senensem rem accepisse; similiter *Hitz.* assertit, omnes recentiores ab *Ew.* usque ad *Dillm.* secutos esse R. Iarchi —) minutiæ et ineptias in rebus per se planis et seris conseqstantum ». Et revera, quis sibi fingat, Iobum tanta affectus sublimitate nunc *minutatim* modum describere, quo verba saxe sint insculpenta sci, ut id stilo ferreo fai et ut literarum formæ plumbum expleantur? quis artifici minutiæ querat expositas in sermone tragico, sublimi? Certe res est, ut *rulg.* habet, gravior, dignior; oratio magis incitata, vehemens, praeclera gradatione illustris.

3. Cf. cod. syr. hexapl.

positum declarari posse censem *Luc. Brug. et Del.*; *Patr.* vero coniecit: « nisi forte legerit *רְלֵךְ* quod *scalpellum*¹ significat, sed librarium » (p. 241).

Sunt, qui censeant Iobum hisce verbis exoptasse, ut sequentia tamquam *carmen epitaphium* suum lapidi incidentur columna super eius tumulum erecta (cf. *Cod.*). Sed, utut de hac re iudicaveris, Iobus prefecto obtinuit, quod optavit; immo plus est consecutus; « ecce enim scripta sunt, non quidem stilo ferreo, sed multo magis (durabili), quam postulavit; illa enim, si ita scripta fuissent, tempus delevisset, haec vero altius ac permanentius exarata sunt » (*Chrys.*), « nam libro hoc sacro longe certius quam plumbi lamina triumphus eius consignatus est aeternitati » (*Cord.*).

Versus hi 25-27 iuremerito *χρησιμός* Iobi nominantur. Exprimunt enim certissimam eius spem de Deo liberatore, praemiatore innocentias aeterno. Singula prius ex hebr. expendemus v. 25 *at ego scio: redemptor meus vivus (est) et ultimus super pulvrem surget* (exsurget, stabit). Quod sententia a, et incipit, aliqui obstat censem *(Dillmann; cf. Hitz.)* quominus haec verba saxe insculpenda esse censemamus, quia a, et inscriptio non possit ordiri. Praeclera utique ratio! quasi vero Iobus scribenti vel incidenti verba iam nunc dictaret! Effert vero quod ipse intime sentit, idque cum vi effert, quia amici quorum misericordiam imploraverat, tacent et silentio suo eum damnant. Unde, emphaticum est: ego vero, ego pro mea parte, *at ego*. Asseverat innocentiam, camque ab ipso Deo demum iri vindicatum et assertum asseverat *ipse*, dum ali silentes eum sceleratum sua taciturnitate comprobant. Quare triumphantis in morem ipsi ad Deum vivum et aeternum provocat, qui eius assertor et vindicus certo futurus sit: *at ego*. Bene *Pin.* verborum vim expendit: « pronomen quod in hebreo est, asseverationem et emphasin habet atque in verbum coniunctum refundit vim significations. *Ego scio:* certo novi, peculiari et mihi bene familiari scientia, tam certa, quam si oculis haurirem aut ipso experimento didicisset; verbum omnem dubitationem exclusit et afferit certam quandam atque firmam mentis adhaesionem ad rem satis superque exploratam ».

Statim in limine quaestio est expedienda, de quanam spe Iobus

1. *רְלֵךְ* Num. 6, 5; Is. 7, 20 vertitur *novacula* (cf. Num. 8, 5; Ez. 3, 4); Ier. 36, 23 additur *רְלֵךְ* *scalpellum* scribæ, quo sci. loakim rex sciit volumen sermonum Ieremiae.